

Willem Frederik Hermans wordt subliem spelerstoneel

01/05/2023 door [Charlotte De Somviele](#)

We geven het u op een blaadje: van dit collectief gaan we nog grote dingen horen. Foto: Michiel Devijver

Collectief Werktoneel puurt uit het nihilistische oeuvre van Willem Frederik Hermans een wrede tragikomedie over menselijke waanzin in een wereld die geen negativiteit verdraagt. De nieuwe generatie is gearriveerd en ze is hier om te blijven, zoveel is duidelijk.

Gruis/aan de twijfel

Nog t.e.m. 6/5 in NTGent (Arca) en op 31/5 en 1/6 in KVS (Brussel)

De voorbije jaren knipperden de speler-makers van het Gentse collectief Werktoneel al meermaals op onze radar. *Giants*, de masterproef van Jesse Vandamme en Lucas van der Vegt over de vlogcultuur, was meteen een schot in de roos. Lucie Plasschaert en Joeri Happel speelden letterlijk de pannen van hun hyperrealistisch nagebouwde slaapkamer in het bloedstollende *Scènes uit een huwelijk*. En in *Solipsists* bewees -actrice Louise Bergez dat ze diep in de waanzin durft af te dalen.

Al dat fantastische spelersinstinct, dramaturgisch inzicht en feilloos gevoel voor onze tijdgeest laten ze in *Gruis/aan de twijfel* nu los op *Uit talloos veel miljoenen* (1981) van Willem Frederik Hermans. Een groot succes is de roman nooit geweest en daarin lijkt hij op zijn hoofdpersonages Sita (Bergez) en Clemens (Happel). Hij is een

ministerzoon die al jaren tevergeefs wacht op een promotie aan de universiteit. Zij hoopt net zoals haar buurvrouw carrière te maken als auteur van kinderversjes over Beertje Bombazijn, maar veel verder dan ‘het brave beertje dat graag een peertje at’ komt ze niet. Hen antihelden noemen is te veel eer, allebei zinken ze weg in de troosteloze, grijze massa die ook het podium – volledig bekleed met verhuisdekens – verstikt.

Het Werktoneel zet Hermans’ typische sarcastische stijl subliem naar zijn eigen hand. De randfiguren – de minachtende buurvrouw, de psychiater die geen hol om zijn patiënten geeft, de gladde klootzak van een uitgever – laten geen kans liggen om de totale ‘nietsigheid’ van dit liefdeloze koppel in de verf te zetten. Het mensbeeld van *Gruis/aan de twijfel* is zo misantroop, de dialogen zo meedogenloos, de typetjes zo scherp, het contact zo vijandig dat het bijna hilarisch wordt. Met Lucie Plasschaert (ook te zien in *Zonder afspraak*) is eindelijk nog eens een geweldige komische actrice opgestaan, die even overtuigend is als West-Vlaamse winkelbediende, brabbelende kleuter en Sita’s zatte dochter Parel uit haar eerste huwelijk.

Spookachtige radio

Toegegeven, in de eerste helft ligt het cynisme al eens op de loer en het tragikomische evenwicht zal wellicht altijd delicaat blijven. Maar hoe langer het stuk duurt, hoe sterker regisseur Jesse Vandamme het gif van *Paranoia* (1953), die andere belangrijke verhalenbundel van Hermans, laat binnensluipen en ons net zoals Sita en Clemens doet balanceren op de afgrond. Hij wordt elke dag wakker met de gedachte dat hij zijn vrouw wil vermoorden, zij droomt van vertrekken en nooit meer terugkeren. De kinderstemmetjes, die we via de spookachtige radio horen, herinneren aan hun wrede, kinderloze lot na een abortus die ze nooit hebben gewild. Hoe Bergez erin slaagt om onder haar uitgestreken gezicht en lijdzame, onderkoelde toontje zoveel vertwijfeling te suggereren: het laat je niet meer los.

Wanneer zij op het eind ook nog aan de telefoon te horen krijgt dat ze kanker heeft in haar buik, sluit de grot van grijze dekens zich langzaam om haar heen terwijl ze wanhopig versjes blijft rijmen. Zo claustrofobisch kan de duistere vloedgolf in je hoofd zijn. Plots kijken we niet meer naar mensen die ernaar verlangen om iets uitzonderlijks te doen, maar voor wie werk – hoe middelmatig ook – nog de enige redding is om niet onderuit te gaan in een wereld die volstrekt zinloos en onbegrijpbaar blijft. Aan deze voorstelling zit zoveel meer vlees dan we in een recensie kunnen vatten. Maar we geven het u op een blaadje: van dit collectief gaan we nog grote dingen horen.